

9 788055 715209

ISBN 978-80-557-1520-9

Lucia Husenicová SEVERNÁ KÓREA: POLITICKÝ SYSTÉM, IDEOLÓGIA, ZAHRANIČNÁ POLITIKA

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

2020

SEVERNÁ KÓREA

POLITICKÝ SYSTÉM,
IDEOLÓGIA,
ZAHRANIČNÁ POLITIKA

Lucia Husenicová

 BELIANUM

Lucia Husenicová

**Severná Kórea: politický systém, ideológia,
zahraničná politika**

2020

Obsah

Úvod	6
Rozdelenie Kórejského polostrova	9
Dohoda mocností a jej dôsledky	12
Rozdrobená kórejská spoločnosť	14
Kórejská vojna	16
Evolúcia severokórejského režimu	19
Konsolidácia moci Kim Ir-senom	21
Ideové východiská severokórejskej štátnosti	23
<i>Konfucianizmus v severokórejskej interpretácii</i>	24
<i>Tradičná kórejská politická kultúra</i>	27
<i>Nacionalizmus, alebo kórejské vlastenectvo</i>	28
<i>Marxizmus-leninizmus a stalinizmus</i>	31
Oficiálna štátna ideológia – idea čučche	33
<i>Čučche ako politický nástroj</i>	35
<i>Čučche ako filozofia či ideológia</i>	37
<i>Kritika</i>	39
Špecifické črty politického systému KĽDR	42
Kult osobnosti	42
Systém surjong	44
Dynastické nástupníctvo/dynastický totalitarizmus	46
<i>Prvý transfer moci</i>	47
<i>Druhý transfer moci</i>	50
Formálne inštitúcie politického systému	52
Ústavy 1948 - 2019	52
Kórejská strana práce	55
Kórejská ľudová armáda	59
Komisia národnej obrany	61
Ekonomika a spoločnosť v KĽDR	63
Centrálne plánovaná ekonomika	63
Humanitárna kríza v polovici 90. rokov	65
Reformné procesy	67
Život v KĽDR	70
Zahraničná politika – ideové východiská a nástroje	77
Základné princípy zahraničnej politiky	77
Jadrový program	83
Raketový program	88
Vzťahy KĽDR a aktérmi v regióne	92

Studená vojna	93
Obdobie po studenej vojne	96
Medzikórejské vzťahy	98
Blízko ako pery a zuby - vzťahy s Čínou	120
Trvajúce nepriateľstvo s Japonskom	130
Komplexné a komplikované vzťahy s USA	136
Premenlivé vzťahy s Ruskom	158
Šesťstranné rokovania ako nástroj mierového riešenia jadrovej krízy	163
Scenáre možného vývoja	169
Záver	176
Zoznam zdrojov	180
Menný a vecný register	196

Predhovor a poďakovanie

Severná Kórea je špecifickým aktérom medzinárodných vzťahov. Je to malý štát, so špecifickou históriou a unikátnym politickým systémom. Štát, ktorý napriek politickej izolovanosti v ekonomickej oblasti izolovaný nedokáže fungovať. V tomto štáte sú obyvatelia kontrolovaní, informácie ktoré dostávajú sú prísne selektované. Zároveň dnes majú prístup k rôznym médiám z iných štátov. Napriek tomu, práve v dôsledku prísnej kontroly a pravdepodobne vplyvu ideológie, nie sú schopní sformovať opozíciu voči režimu. Ten zostáva, ako jeden z mála na svete, stabilný.

Monografia *Severná Kórea: politický systém, ideológia a zahraničná politika*, je výsledkom pätnásť ročného štúdia a výskumu autorky. Napriek zmenám ktorými si štát len za toto obdobie prešiel sa jeho charakter a politické inštitúcie nezmenili. Nezmenil sa ani spôsob kontroly, distribúcia informácií a domáca propaganda. Nezmenil sa cieľ zahraničnej politiky, a ani nástroje, tie boli výrazne rozvinuté a modernizované. Nezmenil sa ani cieľ ostatných aktérov smerom ku KĽDR, napriek tomu, že sa zmenili politické elity.

Dĺžke štúdia ako aj vývoju problematiky zodpovedajú aj zdroje a ich množstvo, využitie pri písaní tejto knihy. Uvedené zdroje ani zďaleka neodzrkadľujú všetky dostupné články, knihy a štúdie venujúce sa problematike KĽDR.

Táto monografia nadväzuje na dizertačnú prácu *Severná Kórea ako geopolitické ohnisko*, obhájenú v roku 2009. Zároveň, niektoré časti knihy boli priebežne publikované v odborných časopisoch a prezentované na vedeckých konferenciách na Slovensku ale i v zahraničí.

Podďakovanie patrí, predovšetkým Dr. Júlii Raticovej za editáciu textu a trefné doplňujúce poznámky a komentáre. Za pomoc s prepisom kórejských mien a názvov patrí poďakovanie Dr. Zuzane Hricovej.

Vďaka patrí recenzentom, doc. Ladislavovi Cabadovi a doc. Jaroslavovi Ušiakovi, za inšpiratívne pripomienky a komentáre. Zároveň ďakujem kolegom z Katedry bezpečnostných štúdií, Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, za vytvorenie priateľského a kreatívneho pracovného prostredia, počas celého obdobia. Poďakovanie patrí aj bývalej kolegyni doc. Jane Lasicovej, ktorá bola nielen oponentkou dizertačnej práce, ale aj recenzentkou priebežných textov s dôležitými pripomienkami a podnetmi.

Poďakovanie patrí aj rodine a priateľom za podporu a ochotu diskutovať o téme, ktorá je mnohým vzdialená. V neposlednom rade patrí vďaka partnerovi, Hannovi Wilkensovi, za povzbudzovanie k písaniu a za vytvorenie prostredia vhodného na napísanie a dokončenie tejto knihy.

Úvod

Vývoj na Kórejskom polostrove, konkrétne v Kórejskej ľudovo-demokratickej republike (KĽDR) v jeho severnej časti, vyvolával v priebehu roka 2017 opakované diskusie o potenciálnom jadrovom konflikte. Problematika Severnej Kórey sa tak dostala do centra pozornosti svetových médií, ale i politických elít. Rok pred oslavami 70. výročia vzniku sa KĽDR, geograficky a populačne malý, a ekonomicky a technologicky zaostávajúci štát, vyhrážal jadrovým útokom na USA. Od skončenia studenej vojny ostáva problematika existencie KĽDR, resp. jej jadrového a raketového programu, jednou z dôležitých tém ovplyvňujúcich regionálnu a globálnu bezpečnosť. Charakter politického systému, ktorý existuje v Severnej Kórei, je predmetom analýz politickej vedy z viacerých perspektív a uhlov pohľadu.

V 21. storočí predstavuje Kórejská ľudovodemokratická republika fenomén, ktorý nemá paralelu v medzinárodných vzťahoch, a to z hľadom na stabilitu politického systému, charakter vládnuceho režimu a kontinuitu pretrvávajúcej hrozby pre bezpečnostné prostredie a globálnu ekonomiku.

Akým spôsobom sa KĽDR dostala do tejto pozície? Prečo je tento malý štát so zaostalou ekonomikou a totalitárnym zriadením taký významný? Aký je dôvod jeho nepriateľskej rétoriky a odmietania medzinárodných záväzkov? Táto publikácia má za cieľ nájsť odpovede na tieto a z nich vyplývajúce otázky.

Komplexnosť globálnej ekonomiky a existencia masovokomunikačných prostriedkov s globálnou pôsobnosťou umožnili, aby vývoj v KĽDR mal vplyv na celý svet. Z pohľadu medzinárodných vzťahov môžeme identifikovať štyri oblasti, v ktorých sa vplyv KĽDR prejavuje najvýraznejšie. Sú to oblasti bezpečnosti, ekonomiky, politiky a sociálna oblasť.

V bezpečnostnej oblasti dominujú dva aspekty. Prvým je vplyv vývoja severokórejského jadrového a raketového programu na regionálnu bezpečnostnú situáciu a mierové usporiadanie vzťahov v severovýchodnej Ázii. Druhým je dopad týchto programov na globálne úsilie vytvoriť všeobecne akceptovaný neproliferačný režim.

Z ekonomického hľadiska je KĽDR príkladom štátu v ktorom fungujú tak oficiálne, ako aj neoficiálne ekonomické vzťahy, tzv. šedá ekonomika. Smerom navonok vieme identifikovať tri druhy ekonomiky. Národná ekonomika predstavuje oficiálne ekonomické vzťahy. Vojenská ekonomika súvisí s predajom a kúpou zbraňových technológií, pričom porušuje existujúci sankčný režim. Samostatnú kategóriu predstavuje „rodinná ekonomika“ vládnucej rodiny Kimovcov.

Z pohľadu politického systému existujúceho v KĽDR je rozhodujúci stabilný, totalitárny charakter režimu, ktorý je špecifikovaný jedinečným dynastickým

nástupníctvom vládnucej rodiny, politickými čistkami a silnou dominanciou štátnych inštitúcií nad obyvateľstvom, bez existujúcej opozície.

Sociálna rovina je do istej miery prepojená s politickou, keďže základom fungovania spoločnosti je identita formovaná propagandou, ktorá je primárnym nástrojom na udržiavanie existujúceho politického systému. Propaganda je postavená nielen na kulte vládnucej rodiny, ale i na neustálom zdôrazňovaní negatívnej historickej skúsenosti z japonskej okupácie a Kórejskej vojny. Zároveň v posledných rokoch dochádza k určitým zmenám v spoločnosti, ktoré sú zapríčinené zavádzaním trhových procesov a vzťahov v rámci fungujúcej šedej ekonomiky.

Pri analyzovaní vývoja v KĽDR je nevyhnutné identifikovať medzníky, ktoré mali zásadný vplyv na vznik a charakter tohto štátu. Významným dejinným medzníkom je rok 1910, kedy sa Kórejský polostrov stal súčasťou Japonského impéria a Kórea stratila svoju nezávislosť. Ďalším je obdobie 20. rokov 20. storočia, kedy do Ázie prenikli idey komunizmu; Kórea má jedno z najstarších komunistických hnutí. Nasledujúcim medzníkom je ukončenie japonskej kolonizácie, oslobodenie a rozdelenie polostrova na dve okupačné zóny pozdĺž 38. rovnobežky v roku 1945, ktoré viedlo k vzniku dvoch štátov v priebehu roka 1948. Kórejská vojna je ďalším dôležitým momentom vo vývoji oboch štátov. Spôsob, ktorý KĽDR zvolila na dosiahnutie zjednotenia polostrova nebol úspešný a prímerie malo za následok potvrdenie 38. rovnobežky ako hranice, ktorá je dnes najstráženejšou na svete. Pre samotnú KĽDR boli ďalšími medzníkmi proces destalinizácie, ktorý prebehol vo Východnom bloku a ktorému sa KĽDR vyhla. Roztržky medzi Čínou a Sovietskym zväzom KĽDR umožnili viesť pragmatickú zahraničnú politiku a utvrdili ju v jej vnímaní medzinárodných vzťahov, najmä jej nedôveru voči mocnostiam. Koniec studenej vojny mal zásadný vplyv na KĽDR, keďže ju donútil orientovať pozornosť na zdroje legitimacy svojho špecifického režimu, ktoré našla v kórejských dejinách. Dôležitým ukazovateľom pre severokórejskú zahraničnú a bezpečnostnú politiku sa stali aj dominancia a zahraničná politika USA. Smrť Kim Ir-sena a zmena vedenia, zavedenie modelu dynastického nástupníctva v KĽDR, ktoré sa zopakovalo v roku 2011, boli rovnako dôležitými momentami. Hladomor v polovici 90. rokov zásadne ovplyvnil nielen humanitárnu situáciu a život obvyčajných ľudí, ale mal za následok významné zmeny vo fungovaní ekonomiky a politického systému štátu. Dominantné postavenie strany bolo značne narušené a jej miestne a regionálne organizácie boli oslabené, až znefunkčnené. Stranu nahradila armáda, ktorá získala špecifické postavenie v politickom systéme, ale i v spoločenských vzťahoch v rámci štátu.

V 21. storočí boli prelomové tri udalosti. V roku 2006 KĽDR otestovala prvú jadrovú nálož. V roku 2009 začal proces druhého odovzdania moci vybranému

nástupcoví, tretiemu synovi Kim Čong-ila. V roku 2011 sa Kim Čong-un stal vodcom a začal budovať svoj režim a dnes definuje charakter politického systému štátu.

KĽDR počas celej svojej existencie, napriek hlásaniu ideológie sebestačnosti a samostatnosti, veľmi citlivo reagovala na zmeny vo svojom bezprostrednom susedstve, ale i na globálnej úrovni. Bez ohľadu na dnešný „jadrový“ status je Severná Kórea malým štátom, ktorý počas celej svojej existencie závisel na pomoci a podpore spojencov, medzinárodných organizácií a iných štátov. Dnes je zachovanie jej existencie nielen v záujme vládnucej politickej elity, ale vyhovuje aj regionálnym mocnostiam.

Monografia má dva ciele. Prvým je priblížiť špecifiká severokórejského politického systému, ktorý je do veľkej miery unikátny svojou stabilitou a schopnosťou udržiavať vysokú mieru kontroly nad populáciou, aj napriek meniacej sa sociálno-ekonomickej situácii. Tomuto cieľu zodpovedá prvých 5 kapitol. Prvá analyzuje najdôležitejšie udalosti vedúce k rozdeleniu polostrova, polarizácii spoločnosti a Kórejskej vojne. Druhá kapitola sa zameriava na ideologické zdroje a vývoj severokórejského režimu smerom k totalitarizmu. V tretej kapitole sú priblížené špecifické inštitúcie, ktoré zaručujú stabilitu režimu. Nasledujúca kapitola sumarizuje oficiálne existujúce inštitúty tvoriace režim. V piatej kapitole je priblížená ekonomická situácia v KĽDR a život jej obyvateľov.

Druhým cieľom je pomocou analýzy zahraničnej politiky ukázať vnímanie medzinárodných vzťahov severokórejskou politickou elitou, ktoré determinuje používané nástroje. V dvoch kapitolách monografia adresuje špecifické črty severokórejskej zahraničnej politiky a nástroje využívané režimom. Vzťahom so susediacimi štátmi a USA je venovaná najrozsiahlejšia časť knihy. Jednotlivé podkapitoly analyzujú vývoj bilaterálnych vzťahov od skončenia studenej vojny a ich najvýznamnejšie medzníky. V závere monografia prináša niekoľko možných alternatív ďalšieho vývoja KĽDR.

Monografia neadresuje niektoré udalosti týkajúce sa domáceho vývoja v KĽDR, hlavne v súvislosti s presúvaním kádrov na rôzne pozície. Vnútropolitické procesy sú pre túto knihu dôležité primárne z hľadiska fungovania a vplyvu na zahraničnú politiku.

Rozdelenie Kórejského polostrova

Proces vzniku dvoch kórejských štátov, Kórejskej ľudovo-demokratickej republiky (KLDR) a Kórejskej republiky (KR), a teda rozdelenie Kórejského polostrova, je možné charakterizovať ako dôsledok kombinácie vnútorných a externých faktorov.

Vnútorným faktorom ktorý najzásadnejšie ovplyvnil situáciu bola ideologická nejednotnosť spôsobujúca rozdrobenosť domácej kórejskej politickej elity v dôsledku japonskej okupácie, a návrat rovnako nejednotnej časti politickej elity, ktorá počas okupácie pôsobila v exile v rôznych štátoch. V Kórei tak paralelne existovali skupiny s odlišnými predstavami o politickom systéme budúceho, obnoveného kórejského štátu. Tento fragmentalizmus mal za následok sformovanie dvoch dominantných, protichodných skupín a prispel k formovaniu dvoch paralelných štátov na území polostrova.

Rozdelenie polostrova na dve okupačné zóny bolo dané externými faktormi - dohodou víťazných mocností, Sovietskeho zväzu a USA. Zásahy a záujmy z vonkajšieho prostredia však ovplyvňovali vývoj na polostrove dávno pred udalosťami 20. storočia. Kórejský polostrov bol počas celých svojich dejín v centre záujmu okolitých štátov. O jeho obsadenie sa pokúšali viaceré čínske dynastie, rovnako i viacerí japonskí šogúni¹. Dejiny kórejského národa sú poznačené početnými úspechmi v odolávaní pokusom o inváziu či politické, alebo kultúrne podmanenie si polostrova.

Početné pokusy o podmanenie si územia polostrova mali v 16. storočí za následok politickú, kultúrnu a ekonomickú izoláciu, pre ktorú sa rozhodli kórejskí panovníci, a ktorá trvala niekoľko storočí. Kórejské kráľovstvo udržiavalo len nevyhnutné ceremoniálne vzťahy s Japonskom a uskutočňovalo niekoľko tributárnych návštev s cieľom vzdať pocty a prejaviť úctu cisárovi Ríše stredú. Tributárny vzťah sa týkal ekonomických vzťahov, kultúry ale predovšetkým poskytoval Kórei politickú nezávislosť. (Kleiner, 2001) Obdobie izolácie trvalo dve storočia. Kórea sa medzi západnými mocnosťami stala známa ako „hermeticky uzavreté kráľovstvo“ (*hermit kingdom*), predovšetkým v 19. storočí.

Záujem a príchod západných mocností do regiónu zásadne narušili storočia fungujúci regionálny poriadok, založený na dominantnej pozícii čínskej Ríše stredú. Británia porazila Ríšu stredú v ópiových vojnách začiatkom druhej polovice 19. storočia. V tom istom čase USA prinútili japonského šogúna k ekonomickému otvoreniu. Práve zapojenie Japonska do „svetových“ ekonomických procesov, následná industrializácia a spoločensko-politická modernizácia položili základy pre japonské imperiálne ambície.

¹ Približne od konca 12. storočia mali v Japonsku reálnu moc vo svojich rukách šogúni, vojenski vodcovia. Napriek tomu, že Japonsko malo cisára, ten mal do druhej polovice 19. storočia len formálne a symbolické postavenie vo výkone moci v štáte.

Viaceré západné mocnosti, predovšetkým USA a Francúzsko sa pokúsili dostať do Kórey. Viaceré pokusy skončili potopením západných lodí,² či prinútením opustiť kórejské vody.

Tam, kde neuspeli západné mocnosti, uspelo v roku 1876 Japonsko. Vyslaním vojnových lodí do blízkosti kórejského ostrova Kanghwa a následným vylodením 400 vojakov na ostrove, ukázalo Japonsko svoju silu. Hlavnou požiadavkou bolo nadviazanie obchodných vzťahov s Kóreou a sprístupnenie kórejských prístavov na tento účel. (Cumings, 2005) V situácii, kedy čínsky dvor stratil vplyv a nedokázal poskytnúť ochranu, tak ako tomu bolo v posledných storočiach, nový kórejský kráľ Kodžong prijal japonské požiadavky. Vo februári 1876 bola podpísaná Dohoda z Kanghwa, ktorá mala za následok otvorenie kórejských prístavov pre obchod s Japonskom a vyňatie japonských obchodníkov z kórejskej jurisdikcie. (Kleiner, 2001) V tomto ustanovení mala zmluva rovnako nerovné atribúty ako zmluvy, ktoré so štátmi Ázie uzatvárali západné mocnosti. Zároveň zmluva uznávala suverenitu Kórey a rovnosť s Japonskom, čo môžeme interpretovať ako snahu Japonska narušiť vzťah medzi Kóreou a Čínou, ktorý bol založený na rešpekte Kórey voči Číne.

Zmluva z Kanghwa v podstate viedla k otvoreniu „uzavretého kráľovstva“, keďže v nasledujúcich desiatich rokoch nadviazala Kórea vzťahy so západnými mocnosťami. Podpísala s nimi podobne nerovné zmluvy, ktoré na jednej strane založili diplomatické a konzulárne vzťahy, ale zároveň otvorili prístavy pre obchod a zaviedli pravidlo exteritoriality pre občanov západných štátov. V tomto období Čína podporovala otvorenie Kórey aj v snahe vyvážiť rastúci vplyv Japonska na polostrove a v širšom regióne. Avšak neúspešne.

Japonská dominancia sa prejavila na konci 19. a začiatku 20. storočia víťazstvom v dvoch konfliktoch, v ktorých išlo o vymedzenie sféry vplyvu práve v Kórei. Prvým bola porážka Číny v prvej čínsko-japonskej vojne v roku 1895. V zmluve zo Šimonoseki, ktorá vojnu ukončila, uznala Čína nezávislosť Kórey, čím formálne ukončila storočia trvajúci tributárny vzťah, v ktorom bola Čína voči Kórei nadradená.

Druhým konfliktom bola japonsko-ruská vojna v rokoch 1904 – 1905. Do sprostredkovania mieru sa zapojili Spojené štáty, v tom období rastúca mocnosť. Mier bol podpísaný v americkom Portsmouth a za jeho sprostredkovanie dostal prezident Theodor Roosevelt Nobelovu cenu mieru. Článok 2 zmluvy predstavoval uznanie japonských politických, ekonomických a vojenských záujmov v Kórei, čím de facto otvoril cestu budúcej okupácii polostrova. (Treaty of Portsmouth, 1905) Japonsko posilnilo svoju pozíciu na polostrove ďalšími zmluvami, ktoré uzatvorilo s Kóreou. Podľa zmluvy z novembra 1905 japonská vláda prebrala zodpovednosť nad budúcimi zahraničnými vzťahmi Kórey a poslala na polostrov svojho zástupcu, tzv. Hlavného

² V roku 1866 potopili Kórejci americkú obchodnú loď Generál Sherman.